Ιδιωτικά – μη κρατικά Πανεπιστήμια Πανάκεια τής Ανώτατης Εκπαίδευσης;

Γεώργιος Μπαμπινιώτης

Περιληψη

Το πρόβλημα των δημόσιων πανεπιστημίων εντοπίζεται στην ελλιπή χρηματοδότησή τους και στο παρωχημένο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους. Και για τα δύο την ευθύνη έχει το κράτος. Η ίδρυση, συνεπώς, ιδιωτικών πανεπιστημίων –τα οποία, σημειωτέον, θα είναι υποχρεωμένα να λειτουργούν υπό το θεσμικό καθεστώς εξάρτησης από το κράτος– δεν μπορεί να αποτελεί λύση. Τη μόνη έξοδο από τα αδιέξοδα συνιστά η εφαρμογή της αρχής «ο τρώσας και ιάσεται».

Το πρόβλημα τής Ανώτατης Εκπαίδευσης είναι, ως γνωστόν, παγκόσμιο πρόβλημα ως προς τους σκοπούς, τα μέσα, τη σύνδεσή τους με την παραγωγή, τη διάρκεια, το διδακτικό προσωπικό, την επιλογή των φοιτητών, την έρευνα, τη χρηματοδότηση, τη σχέση τους με την κοινωνία, τη σύνδεσή τους με τις λοιπές βαθμίδες τής εκπαίδευσης (ιδίως τη δευτεροβάθμια), τη χορήγηση και την αξία των τίτλων τους, την αξιολόγηση, τις μορφές συνεργασίας των ΑΕΙ κ.ά.

Στην Ελλάδα το πρόβλημα τής Ανώτατης Εκπαίδευσης είναι οξύτερο λόγω τής κοινωνικής λειτουργίας τού πανεπιστημιακού πτυχίου, το

οποίο εκλαμβάνεται κατά κανόνα ως τεκμήριο κοινωνικής αναγνώρισης και καταξίωσης, με αποτέλεσμα να δημιουργείται τεράστια ζήτηση πανεπιστημιακών σπουδών (στην πραγματικότητα, τεράστια επιδίωξη πανεπιστημιακών πτυχίων...), να επιβάλλονται περιορισμοί στην εισαγωγή φοιτητών στα πανεπιστήμια (numerus clausus) και, το κυριότερο, με ευθύνη τής Πολιτείας, των πολιτικών και τής πολιτικής να επικρατούν έντονες αριθμητικές δυσαναλογίες μεταξύ αριθμού (εκπαιδευομένων) φοιτητών και (εκπαιδευόντων) μελών Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού (μελών ΔΕΠ).

Παράλληλα, πολιτική ευθύνη και πολιτικές επιλογές τής εκάστοτε κυβερνήσεως είναι η μεγαλύτερη ή μικρότερη χρηματοδότηση και, στην πράξη, για την Ελλάδα η υποχρηματοδότηση των πανεπιστημίων, όταν ο προϋπολογισμός για την παιδεία παραμένει στη χώρα μας σταθερά γύρω στο 3% τού ΑΕΠ. Αν συνταγματική επιταγή είναι κατά το ελληνικό σύνταγμα –και αυτό είναι θεμελιώδης επιταγή και επιλογή των Ελλήνων– να αποτελεί και η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση δημόσιο, δωρεάν παρεχόμενο αγαθό σε όλους τους πολίτες, τότε η Πολιτεία υποχρεούται να αναλάβει τις ευθύνες της και να εκπληρώσει τη συνταγματική επιταγή με έντιμο, συνεπή και αποτελεσματικό τρόπο: *να χρηματοδοτήσει σωστά την Εκπαίδευση και, κατά προτεραιότητα, την Ανώτατη Εκπαίδευση, από την οποία εξαρτώνται και οι δύο προηγούμενες βαθμίδες, αφού όλο το διδακτικό προσωπικό (Προσχολικής, Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας) καταρτίζεται στα αντίστοιχα τμήματα των ΑΕΙ.*

Επειδή δε το πρόβλημα τής Ανώτατης Εκπαίδευσης δεν είναι μόνο οικονομικό αλλά είναι εξίσου και **θεσμικό**, πάλι η Πολιτεία έχει τις ευθύνες της όταν από λάθη ή παραλείψεις ή από τον φόβο τού «πολιτικού κόστους» παράγει ή συντηρεί ένα θεσμικό καθεστώς με μεγάλα κενά έως και «ρήγματα» στην απαραίτητη **αυτοτέλεια** των ΑΕΙ, που όταν είναι πραγματική και σεβαστή, δημιουργεί τις προϋποθέσεις σωστής, υπεύθυνης και δημιουργικής λειτουργίας των ΑΕΙ. Ακόμη και η οικονομική κατάσταση των ΑΕΙ μπορεί ριζικά να βελτιωθεί αν απολαύουν πραγματικής αυτοτέλειας (δηλ. δυνατότητας λήψεως ουσιαστικών αποφάσεων για τη λειτουργία τους) και κατάλληλης νομοθετικής στήριξης (συνοδευόμενης βεβαίως από έλεγχο όχι σκοπιμότητας, αλλά χρηστής διαχείρισης), ώστε να μπορούν τα ίδια να αποφασίζουν για τη διαχείριση και την κατανομή των πόρων τους και για την εξεύρεση πρόσθετων πόρων πέρα από μια σταθερή, ουσιαστική και αξιοπρεπή χρηματοδότηση από την Πολιτεία. Ο εξορθολογισμός των δα-

πανών, η πραγματική οικονομία, η περαιτέρω εξεύρεση πόρων μπορούν να υπάρξουν μόνον αφού έχουν εξασφαλισθεί για τα ΑΕΙ από την Πολιτεία η απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή, η απαραίτητη χρηματοδότηση και το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο. Η Πολιτεία που έχει προκαλέσει το πρόβλημα πρέπει να προχωρήσει –σε συνεργασία με τις διοικήσεις των ΑΕΙ– και στη λύση του: «Ο τρώσας και ιάσεται». Δεν μπορεί το θύμα (τα ΑΕΙ) να εμφανίζεται ως θύτης και να επωμίζεται εκ των υστέρων ευθύνες πέρα εκείνων που τού αναλογούν.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων, είναι φανερό ότι αυτό που προέχει είναι η εκ μέρους τής Πολιτείας άρση των δυσλειτουργιών (οικονομικών – θεσμικών) με καίρια και έγκαιρα μέτρα. Όχι με ημίμετρα. Όχι με έκτακτες οικονομικές επιχορηγήσεις τύπου «ψιχίων» αντί μιας γενναίας προϋπολογισμένης οικονομικής πολιτικής με αύξηση των κονδυλίων για την παιδεία. Δεν φταίνε τα μεγάλα πανεπιστήμια τής χώρας αν οι εκάστοτε κυβερνήσεις, πολιτικά και όχι παιδευτικά ενεργούσες, ιδρύουν πληθώρα νέων πανεπιστημίων με τμήματα εγκατεσπαρμένα σε πολλές πόλεις και περιοχές, περισσότερο για να ικανοποιηθούν αιτήματα ψηφοφορικών ομάδων παρά ως αποτέλεσμα εκπαιδευτικού, επιστημονικού και αναπτυξιακού προγραμματισμού. Στην ευρύτερη πανεπιστημιακή κοινότητα είναι γνωστό ότι μερικά από τα νεοϊδρυμένα τμήματα πανεπιστημίων αποτελούν, στην πράξη, αντικείμενα μεταπτυχιακών προγραμμάτων και όχι προπτυχιακών τμημάτων. Με αυτή την τακτική όμως και τα καθιερωμένα ισχυρά πανεπιστήμια αποδυναμώνονται βαθμηδόν, γιατί αφήνονται χωρίς τους απαιτούμενους οικονομικούς πόρους και χωρίς δυνατότητα ανάπτυξης των δυνάμεών τους, και δημιουργούνται παράλληλα στρατιές ανέργων πτυχιούχων με πολύ εξειδικευμένες γνώσεις, οι οποίοι δεν διαθέτουν την απαραίτητη επιστημονική υποδομή ούτε τη βασική επιστημονική κατάρτιση, που θα τους επιτρέψουν να προσαρμοσθούν και να επιβιώσουν επιστημονικά και επαγγελματικά, μόλις κορεσθεί η περιορισμένη ειδικότητα που έχουν αποκτήσει.

Επίσης, οι θεσμικές αδυναμίες και δυσλειτουργίες των πανεπιστημίων δεν λύνονται με άτολμα και αποσπασματικά μέτρα. Με «νομοθετικές ασπιρίνες», που συχνά έχουν θεραπευτική ισχύ για φωτογραφικού μόνο τύπου παθογένειες! Ο νόμος 1262 τής Ανώτατης Εκπαίδευσης χρειάζεται ριζική αναθεώρηση. Όχι για να επιστρέψουμε σε δομές και καταστάσεις παρωχημένες που αντιμετώπισε δραστικά αυτός ο νόμος, αλλά για να αρθούν δυσλειτουργίες που εμφανίσθηκαν στην εφαρμογή τού νόμου ή που δεν προβλέφθηκαν κατά τη σύνταξή του.

Ήδη ανέφερα μερικές και θα μπορούσα να απαριθμήσω σωρεία άλλων, γνωστών στα μέλη τής πανεπιστημιακής κοινότητας, αλλά αυτό θα με απομάκρυνε από το θέμα μου. Ένα όμως θέλω να τονίσω, που δεν φαίνεται να έχει αναδυθεί από τις μέχρι τώρα συζητήσεις περί δημοσίων και ιδιωτικών/μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων: ***το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, με τις αδυναμίες που εμπεριέχει, απειλεί και υπονομεύει και την καλή λειτουργία των ιδιωτικών/μη κερδοσκοπικών ΑΕΙ οφέποτε ιδρυθούν.*** Γιατί αυτού τού τύπου τα ΑΕΙ μπορούν ίσως να επιλύσουν το οικονομικό τους πρόβλημα μέσω υψηλών διδάκτρων, αλλά δεν μπορούν να ξεπεράσουν το δεδομένο θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα αναγκασθούν να λειτουργήσουν, υφιστάμενα και αυτά τις θεσμικές αδυναμίες και δυσλειτουργίες των δημοσίων ΑΕΙ. Πολύ περισσότερο, βεβαίως, που για λόγους συνταγματικής ισότητας δεν νοείται να ισχύει άλλο θεσμικό καθεστώς για τα δημόσια και άλλο για τα ιδιωτικά/μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια! Τότε τα δεύτερα δεν θα είναι πανεπιστήμια, αλλά απλές Ανώτερες Σχολές. Τα πάσης φύσεως πανεπιστήμια παντού στον κόσμο διέπονται από την ίδια νομοθεσία, από το ίδιο θεσμικό καθεστώς και διαφέρουν μόνο στην εξεύρεση των οικονομικών τους πόρων. Δεν διαφέρουν στη θεσμική αυτοτέλεια που, όπου υπάρχει (κι αυτό συμβαίνει στις περισσότερες χώρες), ισχύει εξίσου και για τους δύο τύπους πανεπιστημίων.

Έστω και αυτή η σύντομη σκιαγράφηση ορισμένων βασικών προβλημάτων των ελληνικών πανεπιστημίων, ιδίως των θεσμικών, δείχνει πόσο άστοχος είναι ο ισχυρισμός ότι δήθεν η λύση τού προβλήματος τής δομής, τής λειτουργίας και τής αναβάθμισης τής Ανώτατης Εκπαίδευσης είναι η ίδρυση ιδιωτικών/μη κρατικών πανεπιστημίων. Πρόκειται για μια αφελή, ανεπεξέργαστη και αναποτελεσματική προσέγγιση, στηριζόμενη στο πρότυπο ορισμένων πανεπιστημίων τής Αμερικής, τα οποία όμως λειτουργούν με τελείως διαφορετικό θεσμικό καθεστώς, σε μια διαφορετική κοινωνία, με διαφορετική παράδοση και διαφορετικές επιλογές.

Ωστόσο, για να είναι ανταγωνιστικά λ.χ. τα ιδιωτικά/μη κρατικά πανεπιστήμια στην Ελλάδα, πρέπει πρώτα πρώτα να έχουν υψηλή ποιότητα διδακτικού προσωπικού (ποιοι και πώς θα το επιλέξουν) και υψηλής ποιότητας δυναμικό φοιτητών (δεν μπορεί να δουλέψει και να είναι και ανταγωνιστικό μόνο με φοιτητές που αδυνατούν να εισαχθούν στα δημόσια πανεπιστήμια και που τυχόν θα προτιμήσουν τα ελληνικά ιδιωτικά/μη κρατικά πανεπιστήμια για να μην αναγκασθούν να εκπατρισθούν και να σπουδάσουν στο εξωτερικό!). Χρειάζεται, πάνω απ'

όλα, τεράστια κονδύλια για υλικοτεχνική υποδομή (κτήρια, εργαστήρια, εξοπλισμό, βιβλιοθήκες), για διδακτικό, βοηθητικό, διοικητικό και εργατοτεχνικό προσωπικό και, ακόμη περισσότερο, για έρευνα. Γιατί εκείνο που ξεχωρίζει τα πανεπιστήμια από απλά επαγγελματικά διδακτήρια, είναι **η έρευνα**, η οποία απαιτεί μεγάλα κονδύλια, που δεν έχουν ποτέ διανοηθεί όσοι μιλούν για ιδιωτικά/μη κρατικά πανεπιστήμια, νομίζοντας ότι πανεπιστήμιο σημαίνει αίθουσες διδασκαλίας και κάποιο προσωπικό, διδακτικό και υπαλληλικό. Αν υπολογίσει λοιπόν κανείς τα κονδύλια που απαιτούνται για όλα όσα αναφέραμε, τότε θα αντιληφθεί ότι μιλούμε για πλήθος δισεκατομμυρίων δραχμών (ή εκατομμυρίων ευρώ), που, και αν ακόμη εξευρεθούν (με δανεισμό, επενδύσεις κτλ.), θα απαιτήσουν απλησίαστο ύψος διδάκτρων για να αποσβεσθούν και να αντιμετωπίσουν τα συνεχώς αυξανόμενα έξοδα λειτουργίας έστω και ενός μετρίου μεγέθους πανεπιστημίου (σε αριθμό τμημάτων, επιστημών, ειδικοτήτων, αριθμό προσωπικού κτλ.). Και ποιον ενδιαφέρει και τι απήχηση μπορεί να έχει και μετά από πόσον χρόνο ένα τέτοιο πανεπιστήμιο, αν μιλούμε για την δι' αυτού τού τρόπου βελτίωση τής Ανώτατης Παιδείας μας; Μετά από 50 ή 100 χρόνια; Και ένα πανεπιστήμιο –γιατί περισσότερα, το εξήγησα, δεν μπορούν να ιδρυθούν– θα σώσει από μόνο του την Ανώτατη Παιδεία; Θα ανταγωνιστεί τα είκοσι πανεπιστήμια που λειτουργούν ήδη, το Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και τα άλλα; Έτσι θα ανακάμψει και θα αναβαθμιστεί η Ανώτατη Εκπαίδευση;

Σκεφθήκαμε ποτέ γιατί ένα ξένο, έγκυρο ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο δεν αποφάσισε να ιδρύσει *παράρτημα* στην Ελλάδα, πράγμα που επιτρέπει η κοινοτική νομοθεσία; Διότι, είναι η απάντηση, κάτι τέτοιο θα απαιτούσε ανυπολόγιστα κονδύλια χωρίς δυνατότητα τού παραμικρού κέρδους, αν όχι με τη βεβαιότητα μεγάλης ζημίας. Γι' αυτό και τα ξένα πανεπιστήμια επιλέγουν την εύκολη και κερδοφόρο γι' αυτά λύση των πανεπιστημιακών σπουδών δικαιόχρησης (franchising). Συμβάλλονται με ελληνικά ιδιωτικά Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών και έναντι τής χορηγήσεως πτυχίων για επαγγελματική χρήση με σπουδές στην Ελλάδα, χωρίς κανένα έλεγχο και χωρίς προδιαγραφές από πλευράς ελληνικής πολιτείας (Υπουργείου Παιδείας), κερδίζουν αζημίως χρήματα, πόρους πολύτιμους για τα δικά τους πανεπιστήμια.

Με δυο λόγια: **Τα ιδιωτικά/μη κρατικά πανεπιστήμια δεν αποτελούν λύση για καλύτερη πανεπιστημιακή εκπαίδευση.** Η σωστή αντιμετώπιση τού θέματος απαιτεί επαρκή χρηματοδότηση των πανεπιστημίων εκ μέρους τής Πολιτείας με δυνατότητες αυτοδιαχείρισης των

πόρων και εξορθολογισμό των δαπανών αφενός και άμεση δημιουργία θεσμικού πλαισίου οικονομικής αυτοτέλειας των πανεπιστημίων υπό τον διαχειριστικό μόνο έλεγχο τής Πολιτείας αφετέρου. Αν και όποτε υπάρξει –μετά από αυτές τις καθοριστικές ρυθμίσεις για το πανεπιστήμιο– και κάποιο ιδιωτικό/μη κρατικό πανεπιστήμιο, καλώς να έλθει. Ένα μόνο δεν πρέπει να συμβεί, όπως πάει να γίνει, να θεωρηθεί ότι η λειτουργία ενός τέτοιου πανεπιστημίου αποτελεί πανάκεια για την Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ελλάδα!

Abstract*

Private, non-state Universities. A panacea for Higher Education?

The malaise of Greek universities should be traced back to governmental policies and inaction. Over the years the State has failed to provide the necessary funds from the proper function of higher education institutions, thus undermining the amount of research and the quality of teaching in them; as a matter of fact universities have been actually left alone to cope with great public demand for higher education. It has also failed to reform the legal structure of university education which has thus far greatly curtailed university autonomy and hence institutional effectiveness. On the other hand, the State proceeded to the establishment of a great number of new regional Universities and Faculties in response to local demands, without taking into serious consideration the real needs of the Greek society and economy, as well as the capacity of the State budget to finance the expansion.

Given that the State itself is the actual cause of the malaise, the establishment of private universities cannot act as a remedy, let alone as a panacea. Private universities –by the very fact that they would function as universities– will have to function themselves under the same ineffective legal structure, while the imposition of their part of even excessive student fees could not cover the enormous expenses that proper research –the very essence of university studies– demands.

Therefore, the only remedy is in the hands of the State: "he who injures should cure".

* Την αγγλική περίληψη του κειμένου έγραψε η Χ. Ματθαίου, μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε.